

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К. А. Развитие личности в процессе жизнедеятельности / К. А. Абульханова-Славская // Психология формирования и развития личности. – М., 1981. – С. 14–44.
2. Андреева Т. В. Самореализация личности представителей творческих профессий: половые различия / Т. В. Андреева // Психологические проблемы самореализации личности / под ред. А. А. Реана, Л. А. Коростылевой. – С. Пб. : Изд-во СПбГУ, 2009. – Вип. 2. – С. 203–216.
3. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала / А. А. Деркач. – М. : Изд-во Моск. психолого-социального института, 2004. – 752 с.
4. Зеер Э. Ф. Психология профессионального образования : учебное пособие / Эвальд Фридрихович Зеер. – М. : Изд-во Московского психолого-социального института, 2003. – 478 с.
5. Икрин Г. В. Особенности учебной деятельности и профессиональное развитие личности студента : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01 “Общая психология, психология личности, история психологи”. / Икрин Григорий Валентинович. – Пермь, 1998. – 20 с.
6. Ковалев В. И. Мотивы поведения и деятельности / В. И. Ковалев ; отв. ред. А. А. Бодалев – М. : АН СССР, Институт психологии, 1988. – 191 с.
7. Психологические исследования проблемы формирования личности профессионала / [под ред. В. А. Бодрова]. – М. : Наука, 1991. – 234 с.
8. Рибалка В. В. Психология праці особистості / В. В. Рибалка : навч.-метод. посібник. – К. – Кременчук : ПП. Щербатих, 2006. – 76 с.
9. Хабаева Л. М. Психолого-акмеологические условия и факторы формирования профессиональной мотивации в структуре профессионального самовоспитания личности студента вуза [Электронный ресурс] / Лариса Муратовна Хабаева. – Режим доступа : <http://www.viu-online.ru/science/publ/bulletin7/page8.html>

The article deals with the problem of self-identity, of choosing the pedagogical profession, University; the problem of the conscious choosing of a future profession; the problem of becoming a specialist in the process of educational and cognitive activity.

Key words: *educational and professional self-realization, self-actualization, becoming a specialist, professional and personal, professional identity.*

УДК 37.013(477) «18-19»(018)

Кучинська І. О.*

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ІДЕЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

У статті зроблена спроба проаналізувати основні напрям розвитку ідей громадянського виховання учнівської молоді в умовах сьогодення

Ключові слова: *напрямок, розвиток, ідеї, громадянське виховання.*

Цілком очевидно, що проблематика розвитку ідей громадянського виховання учнівської молоді в Україні завжди знаходилась у центрі уваги педагогічної громадськості (М. Костомаров, М. Драгоманов, Б. Грінченко, І. Франко, М. Грушевський, С. Русова, І. Огієнко, Г. Ващенко, С. Ананьїн, В. Дурдуківський, О. Залужний, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.). Зауважимо, що ретроспективний аналіз і виявлення перспективних ідей і концептуальних положень щодо громадянського виховання (Див.: Кучинська І.О. Виховання громадянськості в Україні (друга половина XIX – XX ст.) : монографія / І.О. Кучинська, – Кам’янець-Подільський : Кам’янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка, 2009. – 196с.) дозволяє визначити можливі орієнтири його розвитку в сучасних умовах.

* © Кучинська І. О., 2012

Сьогодні ми акцентуємо увагу на необхідності і важливості поглиблення знань з історії української державності й громадянства, ознайомлення з патріотично-державницьким спрямуванням попередніх поколінь українців, усвідомлення незнищенності її народу і культури своєї національної приналежності, готовності до трудового й героїчного подвигу в ім'я України. Учнівська молодь повинна усвідомлювати, що поняття “патріотизм” включає:

- почуття прихильності до того місця, де людина народилася і виросла;
- поважне ставлення до рідної мови;
- турботу про інтереси Батьківщини;
- прояв цивільних почуттів і збереження вірності Батьківщині;
- гордість за соціальні і культурні досягнення своєї Батьківщини, відстоювання її свободи й незалежності;
- поважне ставлення до історичного минулого держави, звичаїв і традицій свого народу;
- прагнення бути корисним своїй Батьківщині.

Важливим у виховному процесі, є безперечно, *популяризація національної ідеології, в основі якої лежить служіння Україні, втілюється прагнення кожного громадянина до державності і соборності; готовності до захисту України, глибоке розуміння громадянського обов'язку у будь-який час стати на захист Батьківщини.*

Зазначимо, що національна ідея – це духовна першооснова, джерело особистісного розвитку людини; соціально-психологічний механізм інтеграції соціальних груп, етносів, релігійних конфесій, партій, рухів, джерело суспільного поступу того чи іншого етносу, його державотворчої енергії; механізм урівноваження та гармонізації життєдіяльності народів, що мають єдину історико-політичну долю, орієнтацію на майбутнє. Це – відображення нацією свого місця на планеті та перспектив власного розвитку. Для нас, в першу чергу, це ідея вільної, процвітаючої, могутньої України, демократії, правової держави, вільного розвитку людини і суспільства.

Зазначимо, що національна ідеологія допомагає певною мірою конкретизувати зміст національної ідеї: в економічній, правовій та етичній сферах. Цілком очевидно, що національна ідеологія має бути закладена в процес освіти і політичної соціалізації, в її цілеспрямованому аспекті (політичне навчання і виховання). Важливо, щоб в сучасних підручниках була закладена національна ідея і її практичне, розгорнуте втілення – національна ідеологія. Це – вільна Україна, вільна людина, вільне суспільство і демократична правова держава як гарант їх волі.

У сучасній виховній практиці, педагогічній громадськості необхідно акцентувати увагу на важливості *усвідомлення соціальних прав і свобод, що забезпечується в усіх сферах життєдіяльності людини і громадянина: політичній, екологічній, соціальній, економічній, культурній; дотримання Конституції України, дбайливе ставлення до національних багатств і рідної природи.* Так, українські педагоги 20-х років ХХ століття О. Попов, Е. Равич-Щербо, Е. Яновська та ін. розглядали громадянське формування особистості у контексті соціального виховання, метою якого було засвоєння особистістю елементів суспільного досвіду, соціальних норм і цінностей. І сьогодні, педагоги наголошують, що учні повинні розуміти, що соціальні права і свободи людини – це конституційні права та свободи людини і громадянина, які передбачають можливості особи користуватися соціальними благами у сферах соціального виробництва, трудової діяльності, охорони здоров'я, відпочинку і закріплені вони у відповідних статтях Основного закону. Соціальні права і свободи людини і громадянина в Україні не є другорядними, адже саме матеріальні умови (проживання, медичне обслуговування, соціальне забезпечення) великою мірою визначають якість життя сучасної людини. Без цих прав неможливо забезпечити гідність людської особистості. Майбутні громадяни повинні бути обізнані з тим, що загальна декларація прав людини проголошує, що кожна людина як член суспільства має право на соціальне забезпечення і здійснення

прав, необхідних для підтримання її гідності і вільного розвитку її особистості, прав в економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль та відповідно до структури і ресурсів кожної держави. При цьому, гармонізація законодавства України завжди буде запорукою успішного розв'язання проблем реалізації соціальних прав і свобод громадян.

Зазначимо, що в сучасній виховній практиці, безперечно важливим є акцентування активної життєвої позиції на основі усвідомлення громадянської гідності, обов'язку і відповідальності, що означає переживання людиною позитивного ставлення до самої себе і вимога нею такого ж ставлення від інших з огляду на цінності своєї держави; усвідомлення і переживання своєї багатосторонньої залежності від держави, інтеріоризація тих завдань, які поставила перед нею держава, і які вона повинна реалізувати в своїй діяльності; переживання відповідності наслідків власної діяльності громадянського обов'язку.

Не викликає сумніву доцільність ознайомлення з правовою культурою як системою правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу і відображають у правовій формі стан свободи людини, інші найважливіші соціальні цінності.

Сучасна кризова ситуація в суспільстві не форує сприятливого правового і морального середовища для виховання молоді. Неблагополучне соціальне оточення, складні економічні умови негативно впливають на виховання підростаючого покоління. Швидко зростає кількість молоді з грубими порушеннями суспільного порядку, небажанням дотримуватися норм громадянської культури поведінки. Все це зумовлює актуальність правового виховання, доцільність якого на початку ХХ століття висловлював відомий український педагог С. Ананьїн. Проблематика формування правових основ мислення та культури поведінки розглядалася педагогом у контексті громадянського становлення особистості. Цілком очевидно, що і сьогодні ця проблема знаходиться у полі зору педагогічної громадськості. Вважаємо, що до основних завдань правового виховання, на сучасному етапі, необхідно віднести:

- доведення до вихованців законів і нормативних актів України та їх усвідомлення;
- систематичне інформування вихованців з поточних і актуальних правових питань;
- формування у них правової свідомості;
- прищеплення їм поваги до правових норм, принципів законності, розуміння необхідності їх дотримання;
- доведення до вихованців правових норм, які стосуються правових основ їхньої діяльності;
- вироблення у вихованців навичок і вмінь правової поведінки;
- формування почуття нетерпимого ставлення до правопорушень і злочинності, залучення вихованців до посильної участі у боротьбі з негативними явищами, які мають місце у життєдіяльності колективу;
- подолання у свідомості окремих вихованців помилкових уявлень, негативних звичок і навичок поведінки, які формувалися під впливом негативних явищ.

Отже, правове виховання, безперечно повинно бути спрямоване на прищеплення вихованцям поваги до Конституції України, її державних символів (герба, прапора, гімну), прав і свобод людини і громадянина. Воно також має озброїти їх знаннями законів України і свідомого їх дотримання у професійній і повсякденній поведінці; формувати активну протидію особам та установам, що порушують закони, завдають збитків державі, зазіхають на територіальну цілісність і незалежність України.

Надзвичайно важливим, в сучасній виховній практиці, є аргументація культурологічного підґрунтя громадянської свідомості, що обґрунтовує доцільність внутрішньої культури, інтелігентності, ідейності, моральності, прищеплення шанобливого ставлення до культурних надбань. Доцільне послідовне усвідомлення вихованцями норм добродійної громадянської поведінки, використання його як основи для визначальних вправлянь у навчально-пізна-

вальній, пошуково-дослідницькій і просвітницько-пропагандистській діяльності школярів з метою формування їх ціннісних орієнтацій, усвідомлених установок, спрямованості на розвиток громадянської культури, а також необхідних для її результативного оформлення знань, умінь і навичок.

З актуальної точки зору, розглядали українські педагоги проблематику формування громадянських якостей особистості у процесі трудової діяльності (Я. Чепіга, Т. Лубенець та ін.). Акцентувалась увага на *виховній цінності суспільно корисної праці; необхідності усвідомлення школярами безкорисливо робити добрі справи, бажання поєднувати суспільні та особистісні інтереси*. І сьогодні такий аспект виховної роботи розглядається педагогічною громадою як важливий і необхідний. Процес залучення школярів до різноманітних педагогічно організованих видів суспільно корисної праці з метою передавання їм певного виробничого досвіду, розвитку в них творчого практичного мислення, працьовитості й свідомості людини праці є важливим аспектом виховної діяльності.

Не викликає сумніву важливість та необхідність в умовах сьогодення, реалізації виховного процесу щодо *підготовки дітей та молоді до здорового способу життя, збереження та зміцнення власного здоров'я*. Про важливість цього аспекту виховної діяльності висловлювались відомі українські педагоги О. Залужний, В. Дюшен та ін. Цілком очевидно, що на сучасному етапі, на наш погляд, актуалізації потребує система соціально-педагогічних заходів, спрямованих на зміцнення здоров'я, загартування організму, гармонійний розвиток форм, функцій і фізичних можливостей людини, формування життєво важливих рухових навичок та вмінь. Доцільними є питання формування позитивного ставлення до здорового способу життя; виховання відповідального ставлення до зміцнення свого здоров'я; формування навичок дотримуватися санітарно-гігієнічних норм, режиму дня та харчування; фізичне, духовне і психічне загартування.

Безперечно важливим орієнтиром виховання громадянськості у сучасній виховній практиці є *можливість усвідомлення особистістю духовного життя колективу як наслідку власних зусиль, як частини її інтелектуального життя*. Відомий педагог О. Залужний розглядав колектив як основу всебічного розвитку особистості школяра, майбутнього громадянина. Організована група учнів, у якій вони об'єднані загальними цінностями, цілями і завданнями діяльності, що мають значення для групи в цілому і для кожного її члена зокрема, де міжособистісні відносини характеризуються суспільно вагомим й особистісно значущим змістом спільної діяльності, визначається як колектив. Центральне місце в розвитку колективних взаємин у дитячому колективі, як наголошував відомий український педагог В. Дурдуківський у праці "Дитяче шкільне самоврядування", посідає *учнівське самоврядування*, здатне виконувати функції:

- організаторську;
- виховну;
- контролюючу;
- стимулюючу.

Цілком очевидно, що залучення вихованців до самоврядування – це є один із найдоцільніших способів формування активу в групі. Безперечно, щоб підвищити ефективність учнівського самоврядування у формуванні колективу, на наш погляд, важливо створити такі умови:

- надати самоврядуванню більшої самостійності;
- надати самоврядуванню вихованців реальних прав і обов'язків;
- поважати самостійні рішення учнівського колективу та його органів;
- відбирати до самоврядування найавторитетніших лідерів.

Грамотна організація роботи учнів шкільного самоврядування має важливе значення не тільки тому, що вона робить учнів активними учасниками шкільного життя, але ще й тому,

що, реально беручи участь у виробленні і прийнятті рішень, школярі набувають практичні навички, необхідні в їх майбутньому “дорослому житті”; виробляється активна життєва і громадянська позиція.

Без організації конкретної участі школяра у громадському житті школи, міста, країни будь-які розмови про громадянське виховання перетворюються на формальність. Тільки реальна з самого раннього віку усвідомлена діяльність на благо суспільства і держави дозволить виховати з дитини громадянина і патріота.

Про важливість формування політичної культури та ідейно-політичного виховання учнівського колективу висловлювались відомі українські педагоги С. Ананьїн, А. Гендрихівська, А. Гуларій, В. Дюшен, О. Залкінд та багато інших. Безперечно, і сьогодні актуально залишається проблематика *формування політичної культури* школярів (соціально обумовлений рівень розвитку особистості у сфері суспільно-політичної діяльності). Вважаємо за необхідне підкреслити, що політично вихована людина відрізняється політичними поглядами і переконаннями, такими якостями як громадянська зрілість, ідейна спрямованість особистості, відповідальність, громадянський обов'язок, політична грамотність. Політична культура – це складна особистісна освіта, що має багатоконтентну структуру, а саме:

- мотиви суспільно-політичної діяльності (політичні інтереси, політична допитливість, інтерес до суспільної роботи, організаторські здібності);
- політичні знання (знання філософії, законів суспільного розвитку; знання про природу, структуру політичної влади і державних органів; знання історії, політичного життя й основ економіки, знання поточної політики);
- політичні переконання (сплав ідейно-політичних знань і почуттів, що базується на єдності історичної пам'яті, політичного кругозору, політичної інформованості і позитивної спрямованості емоційної сфери особистості);
- політичне мислення (уміння дати оцінку політичним подіям, фактам, явищам; аналіз причин цих явищ і подій; уміння оцінити політичну ситуацію; вести політичну дискусію і прогнозувати її результат);
- політична активність (участь у суспільному житті країни; усвідомлення і реалізація цивільних прав та обов'язків; наявність навичок суспільно-політичної діяльності; готовність до захисту Батьківщини);
- політичний самоконтроль (співвіднесення свого способу життя з нормами суспільства; здатність контролювати об'єктивність політичних поглядів; політична принциповість, тобто відповідність поведінки політичним принципам).

Формування політичної культури здійснюється через систему *ідейно-політичного виховання*, яке, в умовах сьогодення носить актуальний характер. Адже, ідейно-політичне виховання – цілеспрямований організований процес формування у школярів ідейних поглядів і переконань, потреб і мотивів суспільно-політичної діяльності, соціально-громадянської активності і готовності до ідеологічної роботи.

Елементи ідейно-політичного виховання пронизують увесь зміст виховної роботи і тісно пов'язані з розумовим, моральним, естетичним, трудовим й громадянським вихованням.

Безперечно, ідейні переконання відіграють провідну роль у ціннісних орієнтаціях особистості, у формуванні її життєвих установок. До основних завдань ідейно-політичного виховання необхідно віднести:

- формування мотивів суспільно-політичної діяльності;
- вироблення ідейно-політичних поглядів і переконань;
- формування політичного мислення;

- розвиток активної соціальної позиції;
- озброєння школярів уміннями і навичками суспільно-політичної діяльності;
- вироблення в них методів політичного самоконтролю.

Цілком очевидно, що на сучасному етапі, завдання виховної роботи полягають у *глибокому і всебічному розумінні особистістю актуальних питань теорії і політики держави, спрямованими на те, щоб знання перетворювалися в переконання, у керівництво до дії, в активну життєву позицію людини.*

Формування політичної культури, організація виховної роботи ідейно-політичної спрямованості здійснюється в різних формах і за допомогою різноманітних методів (політичні інформації; бесіди, лекції на політичні теми; диспути; телемости і конференції з політичних проблем; клуби; дискотеки; гуртки; конкурси; вікторини та ін.).

Очевидно, що участь у різних формах ідейно-політичного виховання стимулює у школярів мотиви суспільно-політичної діяльності, збагачує політичну інформованість, кругозір, розвиває історичну пам'ять, удосконалює політичне мислення, підвищує соціальну активність, озброює навичками політичного самоконтролю, що не може не позначитися позитивно на рівні політичної та громадянської культури.

Зазначимо, що, безперечно, в першу чергу, громадянське виховання особистості повинно бути спрямоване на розвиток почуттів патріотизму – любові до рідного народу; його звичаїв, традицій та обрядів; бажання захищати інтереси нації та держави. У цьому аспекті, вважаємо за необхідне виділити такі основні напрямки:

- збереження, розвиток української мови, досконале володіння нею;
- розвиток національної самосвідомості учнів через залучення їх до розробок й реалізації соціальних проектів;
- формування культурних міжетнічних відносин у процесі відвідування різних регіонів України;
- розвиток планетарної свідомості на уроках природознавства, географії, етики, історії та літератури;
- розвиток правової свідомості учнів, політичної культури у процесі прес-конференцій, наукових досліджень старшокласників на уроках історії та правознавства;
- формування культури поведінки та моральних якостей особистості у процесі відвідування пам'яток культури, екскурсій по місцях бойової слави;
- усвідомлення працьовитості як високої моральної цінності, її суспільного значення через проведення шкільних ярмарок, колективних справ, розробок економічних проектів (на уроках праці, економіки).

Як висловлювалася С. Русова, весь освітньо-виховний процес у навчальних закладах має бути насиченим різними аспектами громадянського виховання. *Ефективність громадянського виховання значною мірою, безперечно, залежить від вибору форм та методів його організації.* Серед методів і форм пріоритетна роль належить активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини. Доречно, вибрати такі методи, як:

- ситуаційно-рольові ігри “Я – майбутній президент”, “Я – директор школи”;
- соціограма;
- відкритий театр;
- метод відкритої трибуни;
- соціально-психологічні тренінги;
- інтелектуальні аукціони;
- метод аналізу соціальної ситуації;
- ігри – драматизації.

Крім цих методів, доцільне використання також і традиційних. А саме:

- бесіди, диспути, лекції, семінари;
- різні форми роботи з книгою, періодичною пресою та ін.

Застосування цих методів громадянського виховання покликане формувати в особистості когнітивні, нормативні та поведінкові норми, що передбачають розвиток адекватної оцінки подій, самореалізації, поваги до інтересів і прав інших.

Зазначимо, *необхідність громадянських основ суспільних дисциплін у системі виховання молоді*, сьогодні є важливою і актуальною проблематикою. Цілком очевидно, що в основу громадянського виховання дітей і молоді мають бути покладені педагогічний досвід українського народу, його історико-культурні традиції, духовність, мораль, ідеологія. І все це повинно спрямовуватись на озброєння учнів знаннями про Україну і український народ, на усвідомлення себе спадкоємцями і продовжувачами, виразниками його психології, менталітету, на формування у них національних рис характеру і вдачі, чіткої громадянської позиції і патріотичних почуттів, розуміння своєї майбутньої ролі й місця в побудові і зміцненні української держави та гуманістичного суспільства. Безперечно, зміст шкільних предметів (суспільних дисциплін) обов'язково повинен бути пройнятий українським національно-громадянським духом.

Наприклад, основним стрижнем у вивченні історії України є знання про Україну як державу, як Батьківщину. Всі інші знання, що засвоюють учні в процесі опанування цього курсу, доповнюють та поглиблюють їх. І то так, бо головне питання в історії кожної країни – це держава, яка вбирає в себе і суспільний устрій, спосіб організації життєдіяльності громадян та її правове регулювання, і зазначення напрямів соціального прогресу й розвитку духовно-інтелектуального потенціалу, і внутрішній та зовнішній захист й інтеграцію в світову спільноту тощо. Тому природне прагнення кожного народу до свободи й незалежне збереження своєї етнічної ідентичності пов'язується з державою. Не виняток і українці, які протягом своєї історії прагнули мати вільну незалежну державу, що й матеріалізується в їхній національній ідеї.

Однією з головних ознак держави є її символіка – герб, прапор, гімн. Вона символізує суверенітет країни, її народ з усім його набутком і характерними особливостями, по ній розпізнають цю країну в світовому співтоваристві. Тому глибоке засвоєння учнями державної символіки сприяє формуванню в них громадянської самосвідомості, патріотичних і моральних почуттів.

Ознайомлення із символами Української держави і виховання повага до них відбувається, зрозуміло, не тільки на уроках історії, а й правознавства, української мови і літератури, музики, географії, фізкультури, і допризовної підготовки юнаків та ін.

Величезні можливості у громадянському вихованні учнів містить українська література, у навчальному матеріалі якої закладені громадянські й патріотичні ідеї, котрі глибоко переживаються учнями, що стає їхнім внутрішнім набутком і сприяє інтенсивному розвитку громадянських якостей.

Так, особливий вплив на учнів мають твори історичної тематики. Це – пісні про Байду, Морозенка, думи про Самійла Кішку, Івана Богуна, Марусю Богуславку, художні твори “Тамалія”, “Тайдамаки”, “Іван Підкова” Т. Шевченка, “Чорна рада” П. Куліша, “Князь Ієремія Вишневецький”, “Тетьман Іван Виговський” І. Нечуя-Левицького, “Ярослав Мудрий” І. Кочерги, “Іван Богун” Я. Качури, “Сагайдачний” А. Чайковського, “Захар Беркут” І. Франка, “Боярина” Лесі Українки, “Маруся Чурай” Л. Костенко та ін. У них відображено вільнолюбний дух українства, самопожертва героїв в ім'я рідної землі.

Оскільки тема українського патріотизму і громадянськості чи не найголовніша в літературі, варто, щоб учитель глибоко продумав її з тим, щоб вона була наскрізною і проймала весь курс, починаючи з 5-го і закінчуючи 11-м класом, та містила твори від “Слова о полку

Ігоревім” і до творчості В. Стуса. Вона може набрати форми нарис-розповіді, аналогічного наведеному вище про Українську державу і громадянство. Можна також скласти й окрему програму вивчення творів патріотичного й громадянського змісту, а також завести теку, куди до офіційних матеріалів (Декларація про державний суверенітет України, Акт проголошення незалежності України, Закон “Про громадянство України”, директивних матеріалів Міністерства освіти та ін.) постійно долучати сценарії і розробки уроків на цю тему, критичну літературу, вирізки з газет і журналів, висловлювання видатних людей про Україну, її мову, письменство, народні прислів’я, приказки тощо. Маючи під рукою такий вдячний матеріал, учитель може використовувати його в підготовці до уроку та в будь-який момент проведення заняття.

Роль уроків у громадянському вихованні зростає, якщо встановлюються міжпредметні зв’язки. Для цього варто проаналізувати навчальні дисципліни, визначити їх можливості з погляду громадянського виховання, погодити з іншими вчителями проведення відповідних уроків. Можна розробити план, у якому передбачаються завдання громадянського виховання під час викладу навчального матеріалу з різних предметів.

Зазначимо, що необмежені по суті можливості для формування громадянських якостей учнів мають такі вибірково-обов’язкові предмети, що належать до шкільного компонента, як україно(народо)знавство, історія і культура рідного краю, людина і суспільство, етика і психологія сімейного життя, етнографія і фольклор України.

В умовах сьогодення, на наш погляд, необхідно звернути увагу на підручники, за якими навчаються майбутні громадяни нашої держави. Зазначимо, що ще на початку 20-х років ХХ століття підручник розглядали як важливий засіб розвитку національно-громадянських ціннісних орієнтирів; “забезпечення учневі правильного уявлення про суспільні явища, що їх вивчає дана галузь (мова, література, суспільствознавство), та про трудову діяльність”. Сучасний підручник повинен мати одну особливість – це “дух” українства, демократії і свободи, тобто – стратегічну загальну спрямованість, що проглядає в кожному конкретному його елементі.

Отже, ми звертаємо увагу на *важливість практичної спрямованості усіх компонентів виховання громадянськості задля досягнення єдиної мети – підготовки молоді до життя у громадянському демократичному суспільстві, визнання й прийняття цінностей, що є головними і визначальними для суспільства.*

Список використаних джерел

1. Ананьїн С.А. Історія педагогічних течій. Новітні педагогічні течії / С.А. Ананьїн. – Харків. – 1929. – С. 107-113.
2. Ващенко Г. Український ренесанс ХХ століття / Г. Ващенко. – Торонто, 1953. – 80 с.
3. Грушевський М. На порозі нової України / М. Грушевський. – К. – 1918. – С. 7-15.
4. Ігнатенко П. Громадянське виховання учнів в умовах українського державотворення : Посібник для вчителів / П. Ігнатенко, Н. Косарева, П. Поплужний // Рідна школа. – 1996. – №3. – С. 31-50.
5. Кучинська І.О. Виховання громадянськості в Україні (друга половина ХІХ – ХХ ст.) : монографія / І.О. Кучинська, – Кам’янець-Подільський : Кам’янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка, 2009. – 196 с.
6. Сірополко С. Завдання нової школи / С. Сірополко. – Нова Ушиця на Поділлі, 1919. – 20 с.
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. – Т.1 / В.О. Сухомлинський. – К. : Рад. Школа, 1976. – 654 с.

An attempt to analyse the main directions of development of the ideas of public education of studying youth in the conditions of the present day life is done in the article

Key words: *directions, development, ideas, public education.*